כיתה א' | הלכה ומועדים · חמ"ד | נושא 4 מתוך 17 | תשרי | 45 דק'

סוכה, לולב ושמחה: נפגשים עם חג הסוכות

ערכה לכיתה א' לחג הסוכות: ארבעת המינים, סוכה כשרה, אושפיזין, הושענא רבה ושמחת תורה. מערך, מצגת, דף עבודה מנוקד, תפזורת ובוחן.

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

לפי תוכנית הלימודים בדינים של משרד החינוך לחמ"ד, **כיתה א'**, הנושא "סוכות": ארבעה מינים, סוכות כשרות, אושפיזין, הושענא רבה, שמחת תורה

נושא בתוכנית	איפה זה בערכה
ארבעה מינים	הסבר, חוק 'ארבעת המינים', פעילות התחנות ומשימת ההתאמה בדף העבודה
סוכות כשרות	פעילות בניית סוכה מקרטון, הלכות הסכך והדפנות, שאלות 3 ו-4 בבוחן
אושפיזין	הסיפור לקריאה, הסבר המנהג ושיחה על הכנסת אורחים
הושענא רבה	הסבר והלכה: הקפות, ערבות וחבטת ערבה, שקופית 5
שמחת תורה	הסבר, משחק 'ריקוד ההקפות' וסיכום השיעור

המקור: תוכנית הלימודים: הלכה כיתות א-ב, מרחב פדגוגי, משרד החינוך. בכיתות א-ב לומדים מחוברות ודפי עבודה של המורה, ולכן הערכה בנויה סביב דפים מוכנים להדפסה.

🧰 הערכה הקבועה של הנושא

1. מערך שיעור מלא למורה (בעמוד הזה)
2. מצגת קצרה לכיתה, מנוקדת
3. דף עבודה לתלמיד: ניקוד מלא ואותיות גדולות
4. תפזורת עם מחוון
5. בוחן 10 שאלות (100 נקודות) עם מחוון

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יזהו את ארבעת המינים ויספרו כמה לוקחים מכל מין.
- התלמידים יכירו מה עושה סוכה לכשרה: דפנות, סכך מצמחים, ויותר צל משמש.
- התלמידים יסבירו את מנהג האושפיזין ויקשרו אותו להכנסת אורחים.
- התלמידים יכירו את הושענא רבה ואת שמחת תורה, ויחוו שמחה של מצווה.

❓ השאלה הגדולה

אֵיךְ מְקַיְּימִים מִצְוָה בְּשִׂמְחָה?

סוכות נקרא 'זמן שמחתנו', וכל מצוות החג עשויות בשמחה: יושבים, לוקחים, מקיפים ורוקדים. השאלה מחברת את כל חלקי הערכה לרעיון אחד שילד יכול לזכור.

🧪 פתיחה

הביאו לכיתה קופסת אתרוג סגורה, ענף ערבה וענף הדס, ובקשו מהילדים לנחש לפי ריח ומישוש מה יש בקופסה. אחר כך פתחו אותה לאט והראו את האתרוג. שאלו: מתי פוגשים את הפרי הזה, ולמה שומרים עליו כל כך?

📖 הסבר למורה

חג הסוכות חל בט"ו בתשרי, חמישה ימים אחרי יום כיפור. בתורה נאמרו בו שתי מצוות מרכזיות: ישיבה בסוכה שבעה ימים, ונטילת ארבעת המינים. החג נקרא 'זמן שמחתנו', ובתורה נאמר בו במפורש 'ושמחת בחגך'.

ארבעת המינים הם אתרוג אחד, לולב אחד, שלושה הדסים ושתי ערבות. אוגדים את הלולב, ההדסים והערבות יחד, ומחזיקים את האתרוג לידם. מברכים 'על נטילת לולב' ומנענעים לכל הצדדים. לא נוטלים בשבת. סדר הנענועים שונה בין הקהילות, וכל קהילה לפי מנהגה.

סוכה כשרה צריכה דפנות (לפי ההלכה שתיים שלמות ושלישית אפילו קטנה, ולילדים נאמר בפשטות 'שלוש דפנות'). הסכך עשוי מצמחים שגדלו באדמה ונתלשו ממנה, כמו ענפים, קני סוף או מחצלת מיוחדת. צריך שיהיה בסוכה יותר צל משמש, והסוכה צריכה לעמוד תחת כיפת השמיים, לא מתחת לעץ או לגג.

אושפיזין הם 'אורחים' בארמית. יש מנהג להזמין בכל ערב אורח עליון: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד. כל אחד מהם הוא דמות של חסד ונתינה. המנהג מזכיר לנו להזמין גם אורחים אמיתיים, ובמיוחד מי שאין לו עם מי לשבת בחג.

הושענא רבה הוא היום השביעי של סוכות. בבית הכנסת מקיפים את הבימה שבע פעמים עם ארבעת המינים ואומרים 'הושענות', ובסוף חובטים חמש ערבות על הקרקע. יש הנוהגים להישאר ערים בלילה ולקרוא בספר דברים ובתהלים. נוהגים לומר שזהו יום שבו נחתם סופית הדין שנפתח בראש השנה.

שמחת תורה חלה בארץ ישראל ביום שמיני עצרת, מיד אחרי שבעת ימי הסוכות (בחוץ לארץ ביום שאחריו). בו מסיימים לקרוא את התורה ומתחילים מיד מבראשית, כי לימוד התורה לא נגמר. רוקדים עם ספרי התורה בהקפות, וכל הילדים עולים לתורה יחד תחת טלית אחת.

⚖️ מה לומדים בכיתה א': ההלכות

1. **יושבים בסוכה שבעה ימים:** אוכלים בסוכה ארוחות של לחם ומזונות, ומברכים 'לישב בסוכה'. כשיורד גשם חזק, אפשר לאכול בבית. (שולחן ערוך, הלכות סוכה)
2. **סוכה כשרה:** לסוכה יש דפנות וסכך מצמחים שנתלשו מהאדמה. צריך יותר צל משמש, והסוכה עומדת תחת השמיים. (משנה, מסכת סוכה פרק א; שולחן ערוך, הלכות סוכה)
3. **ארבעת המינים:** אתרוג אחד, לולב אחד, שלושה הדסים ושתי ערבות. מברכים 'על נטילת לולב' ומנענעים. לא נוטלים בשבת. (ויקרא כג, מ; שולחן ערוך, הלכות לולב)
4. **שמחת החג:** מצווה לשמוח בחג עם המשפחה, ולשמח גם אורחים ומי שבודד. (דברים טז, יד; רמב"ם, הלכות יום טוב פרק ו)
5. **אושפיזין:** מנהג להזמין לסוכה בכל ערב אחד משבעת האורחים העליונים, וגם להזמין אורחים אמיתיים. (מנהג על פי ספר הזוהר)
6. **הושענא רבה:** ביום השביעי מקיפים שבע פעמים עם ארבעת המינים, ובסוף חובטים ערבות. זהו מנהג עתיק מימי הנביאים. (שולחן ערוך, הלכות לולב (הושענא רבה))
7. **שמחת תורה:** מסיימים את קריאת התורה ומתחילים מבראשית. רוקדים בהקפות עם ספרי התורה, והילדים עולים לתורה ב'כל הנערים'. (שולחן ערוך, אורח חיים תרסט (מנהגי שמחת תורה))

כל קהילה נוהגת לפי מנהגה ולפי פסיקת רבה.

📜 פסוקים לשיעור

בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים

(ויקרא כג, מב; נבדק מול מכון ממרא)

נקראים יחד ושואלים: כמה ימים יושבים בסוכה? סופרים על האצבעות.

פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל

(ויקרא כג, מ; נבדק מול מכון ממרא)

מראים כל מין כשהמילה שלו נקראת, והילדים מצביעים עליו.

וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ

(דברים טז, יד; נבדק מול מכון ממרא)

משפט הסיכום של השיעור: שרים אותו בלחן פשוט ומוחאים כפיים.

📚 סיפור לקריאה בקול

בְּעֶרֶב חַג יָשְׁבָה הַמִּשְׁפָּחָה בַּסּוּכָּה.

הַקִּישׁוּטִים נָצְצוּ, וְהַשּׁוּלְחָן הָיָה מוּכָן.

אַבָּא אָמַר: הָעֶרֶב מַגִּיעַ אוֹרֵחַ חָשׁוּב, אַבְרָהָם אָבִינוּ.

הַיֶּלֶד הַקָּטָן הִסְתַּכֵּל עַל הַכִּיסֵּא הָרֵיק.

הוּא שָׁאַל: אֵיךְ אַבְרָהָם יָבוֹא אִם אֵין לוֹ מָקוֹם?

סָבְתָּא חִיְּכָה: אַבְרָהָם אָהַב לְאָרֵחַ אֲנָשִׁים.

פִּתְאוֹם רָאוּ שְׁכֵנָה זְקֵנָה שֶׁיּוֹשֶׁבֶת לְבַד.

הַיֶּלֶד רָץ אֵלֶיהָ וְאָמַר: בּוֹאִי לַסּוּכָּה שֶׁלָּנוּ!

הַשְּׁכֵנָה יָשְׁבָה לְיַד הַשּׁוּלְחָן, וְעֵינֶיהָ נָצְצוּ.

סָבְתָּא לָחֲשָׁה: עַכְשָׁיו אַבְרָהָם בָּאֱמֶת אָצְלֵנוּ.

שאלות על הסיפור:

1. מי היה האורח החשוב שהמשפחה חיכתה לו, ולמה דווקא הוא?
2. מה עשה הילד כשראה את השכנה לבד?
3. למה סבתא אמרה שעכשיו אברהם באמת אצלם? את מי אתם יכולים להזמין?

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. פתיחה: קופסת האתרוג המסתורית, ניחוש לפי ריח ומישוש, והצגת השאלה הגדולה (5 דקות)
2. סיפור לקריאה 'האורח בסוכה' ושלוש שאלות לשיחה על אושפיזין והכנסת אורחים (7 דקות)
3. הסבר במצגת: מצוות הסוכה, ארבעת המינים, הושענא רבה ושמחת תורה, עם הפסוקים (10 דקות)
4. פעילות בקבוצות: בונים סוכה כשרה מקרטון ובודקים אותה לפי רשימה (10 דקות)
5. דף עבודה אישי: ארבע המשימות, המורה עוברת ועוזרת (8 דקות)
6. סיכום בתנועה: ריקוד הקפות קטן במעגל ושירת 'ושמחת בחגך' (5 דקות)

🎲 פעילות: בונים סוכה כשרה קטנה

מה מכינים: קופסת נעליים לכל קבוצה, עלים ענפים או קיסמי עץ, דבק, נייר צבעוני לקישוטים, פנס אחד לכיתה. לא להשתמש בפלסטיק כסכך, כדי שהילדים יבינו שסכך הוא מצמחים.

1. כל קבוצה מקבלת קופסת נעליים בלי מכסה, שתעמוד על הצד כמו סוכה.
2. הילדים בודקים: יש לפחות שלוש דפנות? מדביקים דופן אם חסרה.

3. מניחים סכך מעלים, ענפים קטנים או קיסמים, עד שיש יותר צל מאור.

4. בודקים עם פנס מלמעלה: האור עובר רק בחורים קטנים? הסוכה כשרה!

5. מוסיפים קישוט קטן וכיסא ריק לאורח.

משחק תנועה / שיר: ריקוד ההקפות: הילדים הולכים במעגל ומחזיקים ספר או בובת ספר תורה. בכל סיבוב המורה קוראת 'הקפה ראשונה!', 'הקפה שנייה!', וכולם עונים 'שמחה בתורה!' וקופצים. אחרי שבע הקפות עוצרים ומוחאים כפיים.

🤝 התאמה לכל התלמידים

תמיכה: לילדים שעוד לא קוראים, המורה מקריאה כל משימה ומראה תמונה של כל מין. במשימת ההתאמה אפשר לחבר בעזרת מדבקות צבע.

אתגר: קוראים חזקים מקבלים את הפסוק 'בסכת תשבו שבעת ימים' ומקריאים אותו לכיתה, או כותבים שם של אורח שהיו רוצים להזמין.

🏠 מכתב קצר להורים

הורים יקרים, למדנו על חג הסוכות: ארבעת המינים, איך בונים סוכה כשרה, מנהג האושפיזין, הושענא רבה ושמחת תורה. הצעה לבית: הכינו יחד קישוט לסוכה, ובחרו יחד אורח שתזמינו לסעודה בחג.

💡 הערות למורה

- לא כל המשפחות בונות סוכה. דברו על סוכה של סבא, של שכנים או של בית הכנסת, בלי לשאול מי אין לו.
- אתרוג ולולב אמיתיים מתקלקלים בקלות. הראו אותם בזהירות, ואל תתנו להעביר מיד ליד בלי השגחה.
- מומלץ ללמד את הערכה בשבוע שלפני יום כיפור או מיד אחריו. סדר הנענועים והאושפיזין משתנה בין הקהילות; ציינו 'כל קהילה לפי מנהגה'.
- אם הסכך בפעילות אמיתי, בדקו שאין צמחים רעילים או קוצניים, ושאלו על אלרגיות.

📝 בדף העבודה

4 משימות קצרות עם ניקוד מלא ואותיות גדולות, ומחוון בעמוד השני. אפשר לצרף את התפזורת כמשימת המשך.

לדף העבודה ←

מקורות

- תוכנית הלימודים: הלכה כיתות א-ב (משרד החינוך, מרחב פדגוגי)
- ויקרא כג, מב (מכון ממרא)
- ויקרא כג, מ (מכון ממרא)
- דברים טז, יד (מכון ממרא)

החומר נכתב במקור לאתר. הניקוד נעשה בעזרת מנקד ממוחשב (דיקטה) ונבדק במדגם. נוצר בבינה מלאכותית.

מחוון: סוכות

1. אֶתְרוֹג ← אֶחָד · הֲדַסִּים ← שְׁלוֹשָׁה · עַרְבוּת ← שְׁתַּיִים
2. מֵעֲנָפִים וְעָלִים
3. ✓ בַּסוּכָּה יֵשׁ יוֹתֵר צֵל מִשֶּׁמֵּשׁ · ✗ בּוֹנִים סוּכָּה מִתַּחַת לָעֵץ · ✓ בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה רוֹקְדִים עִם סֵפֶר הַתּוֹרָה
4. ציור אישי. לבדוק שהציור מתאים לנושא, ולעודד לכתוב מילה אחת.